

A földrajzi/politikai polarizáció mérési lehetőségei

Kovalcsik Tamás¹ – Boros Lajos²

¹ PhD hallgató, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék,
kovalcsik.tamas@geo.u-szeged.hu

² egyetemi docens, SZTE TTIK Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék,
borosl@geo.u-szeged.hu

Abstract: Political polarization is one of the most often analysed topics in contemporary political geography. Polarization means the increasing distance between ideologies, parties and voters. It is not only a social process but has a significant spatial relevance as well. Our analysis aims to present the Hungarian political polarization processes through the example of the 2018 parliamentary elections. The results show that the Hungarian polarization is manifested in the dominance of the governing parties. Thus – due to the different political system and traditions – polarization is manifested differently than in the United States.

Bevezetés

A szavazók viselkedése és térbeli eloszlása gyakran változik, így népszerű vizsgálati területe a választási földrajznak. Az utóbbi években egyre nagyobb figyelem irányul a politikai polarizációra és annak térbeli vetületeire. Már az 1980-as években megfigyelték a választók bizonyos térbeli koncentrációját a brit választások történeti adatsorainak elemzésénél (CRAMPTON 1984). Ez a jelenség aztán a 2000-es évek végétől (BISHOP – CUSHING 2008) egészen napjainkig – földrajzi (és/vagy politikai) polarizáció néven – meghatározó témája lett a nemzetközi választási földrajzi szakirodalomnak (JOHNSTON ET AL. 2020; KINSELLA ET AL. 2015). Ugyanis az amerikai társadalom (a választói viselkedésben is megjelenő) polarizáltságának növekedéséről számolt be több tanulmány is (KLINKNER – HAPANOWICZ 2005; ROHLA ET AL. 2018; SCALA – JOHNSON 2017). Ezen kívül a kanadai választások (WALKS 2006) és az Egyesült Királyságban rendezett Brexit népszavazás (JENNINGS – STOKER 2019) és a brazil választások (SILVA ET AL. 2019) elemzése során is felmerült a jelenség. Emellett a közbeszédben is egyre nagyobb figyelmet kap a polarizáció kérdésköre – így úgy látjuk, hazánkban is érdemes a témával foglalkozni.

A politikai polarizáció alapvetően a szavazók, a pártok, valamint a politikai szereplők, illetve az oldalak ideológiai eltávolodását jelenti. A folyamattal a centrum kiüresedése és az extrém politikai nézetek felerősödése jár együtt. A földrajzi polarizáció ennek a jelenségnek egyrészt a következménye, másrészt a felerősítője. Ugyanis a vélemények és oldalak eltávolodásával a párbeszéd és a békés egymás mellett élés nehezebbé válik és az ember önkéntelenül is a nézeteinek megfelelő

lakóhelyet, környéket, munkát és baráti társaságot keres magának – mint azt például WOODARD (2011) is bemutatja az Amerikai Egyesült Államok példáján. Ezáltal az eltérő gondolkodásmódú és nézetű szavazók térben (életvitelük tereiben) is elkülönülnek egymástól. A véleménybuborékok kialakulása (akár a fizikai, akár az online térben) tovább tudja mélyíteni a szakadékot az egyes pártokat vagy ideológiákat támogató szavazók között.

Az aggregált választási eredmények térbeliségének vizsgálata jó lehetőséget biztosít a polarizáció mértékének közvetett kimutatására (a földrajzi polarizáció közvetlen mérésével). Ehhez kapcsolódóan kulcsfontosságú az angol nyelvű szakirodalomban landslide győzelemnek nevezett jelenség. Bishop és Cushing (2008) így definiálta azt, amikor egy területi egységen (esetükben az Egyesült Államok megyéin) belül a győztes több, mint 20 százalékponttal kap több szavazatot, mint a második helyezett. E területek nagyarányú felhalmozódását – úgy, hogy mind a két párt nagy számú ilyen területtel rendelkezett, csak más régiókban – írták le polarizációként. E statisztikai módszert aztán több kutatás is átemelte (Johnston et al., 2020; Klinkner – Hapanowicz, 2005) a polarizáció mérésére. Annak ellenére, hogy hazánkban a rendszerváltozás óta eltelt időszak választási földrajzi vizsgálatai kitértek a hazai választókerületi rendszer aránytalanságaira (Kovács – Vida, 2015), a földrajzi torzulások mérési lehetőségeire (Vida, 2016) vagy a választói magatartás térbeliségének átalakulására (Vida – Kovács, 2017); eddig nem született vizsgálat a politikai polarizáció fogalmának hazai folyamatairól.

Tanulmányunkban ezért ennek a módszernek a Magyarországra adaptált változatával fogjuk a legutóbbi (2018-as) parlamenti választás szavazóköri eredményeinek segítségével mérni a hazai politikai (földrajzi) polarizáció mértékét. A módszertan segítségével a következő kutatási kérdésekre keressük a választ: (1) milyen mértékű a hazai politikai polarizáció, valamint (2) az esetleges polarizációnak milyen területi egyenlőtlenségei, földrajzi torzulásai vannak. A kérdések megválaszolása érdekében a tanulmány első részében a felhasznált adatbázist, valamint az alkalmazott módszereket mutatjuk be. A második részében pedig a hazai polarizáció mértékét és annak földrajzi vetületeit elemezzük a 2018-as parlamenti választások eredményein keresztül.

Alkalmazott adatbázisok és módszerek

A különböző földrajzi polarizációval foglalkozó tanulmányok egyetértének abban, hogy a lehető legalacsonyabb léptéken érdemes vizsgálni a jelenséget annak érdekében, hogy az egyes nagyobb terület egységeken belüli különbségek megjelenjenek az elemzésekben. Magyarországon a legalacsonyabb területi lépték, amelyen választási eredmények aggregált formában léteznek a szavazóköri. Itt jelennek meg azok az eredmények, amelyeket a szavazatszámolási bizottságok közvetlenül a szavazatokból hoznak létre. A szavazókörbe aggregált adatok 500 és 1500 szavazó közötti terület egységeket fednek le, így elég jó felbontást biztosítanak arra, hogy a térben egymástól elkülönülő szavazótáborokat detektáljuk.

A szavazóköri választási eredmények a Nemzeti Választási Iroda honlapján elérhetőek (Internet1), azonban hozzájuk területi adat nem tartozik (hogy egy szavazókör eredménylistája az adott településen belül mely közterületek választási

eredményeit tartalmazza), kizárólag a települési információk adottak. Ennélfogva az elemzés területi léptékét hibrid módon kezeltük. Egyrészt az elemzési egységünk alapvetően a szavazókör, viszont a polarizáció térbeliségének elemzésében – a fent leírt okból – a településen belüli térképezés nem volt lehetséges, így az eredmények települési léptékű aggregációja volt szükséges.

Az adatfeldolgozás következő kérdése az volt, hogy mely választási eredményeket vesszük figyelembe a politikai polarizáció hazai mérésére. Az angolszász bináris politikai pártrendszerben egyértelmű volt, hogy a két nagy párt közötti különbség mértékét számolták a landslide győzelmek kimutatásánál, azonban Magyarországon a széttagolt pártszerkezet miatt az első és a második helyezett közötti különbséget vettük alapul. Míg az előző választásoknál az eredményt szinte egyáltalán nem befolyásolta volna az, hogy a listás vagy az egyéni szavazatok kerülnek figyelembevételre, a 2018-as parlamenti választás azonban új jelenséget hozott a hazai szavazástörténetbe: a taktikai voksolást. Ennek következtében ez volt az első olyan választás, ahol egy fordulón belül a listás és az egyéni eredmények jelentősen eltértek egymástól egyrészt az ellenzéki koordinált jelöltállítás másrészt a koordináció nélküli kerületekben az ellenzéki szavazók nagyfokú átszavazási hajlandósága miatt is. Ezért tanulmányunkban az egyéni voksokat vettük figyelembe annak érdekében, hogy a széttagolt ellenzéki pártstruktúra ne növelje a Fidesz-KDNP jelöltjére leadott voksok relatív súlyát – ez ugyanis értelmezhetetlenné tette volna az eredményeket. Ezáltal elemzésünkben az ellenzéki szavazók által legesélyesebb jelöltre leadott voksok állnak szemben a kormánypárti jelöltre leadott voksokkal szemben. Így az eredményekben egy kormánypárti/kormányváltó esetleges polarizáció jelenik meg.

Az eredmények interpretálása matematikai-statisztikai módszerekkel történt. A tanulmányban először a politikai polarizáció általános leírását adjuk meg a győzelmek mértékének ábrázolásával. Ezután települési szinten ábrázoltuk, hogy a szavazók hány százaléka tartozik olyan szavazókörhöz, amelyekben landslide győzelem született, természetesen feltüntetve azt, hogy melyik párt irányába. Ezek alapján viszont lesznek olyan települések, amelyeket nem lehet majd sem a kormánypártok, sem pedig az ellenzék kategóriájába sorolni, mivel mind a két oldalon van 20 százalékpont feletti győzelme. Ezeket az elemzésben az úgynevezett diverz kategóriába soroltuk és kiemeltük további elemzésre, mivel ezen települések társadalma igencsak megosztott politikailag.

Eredmények

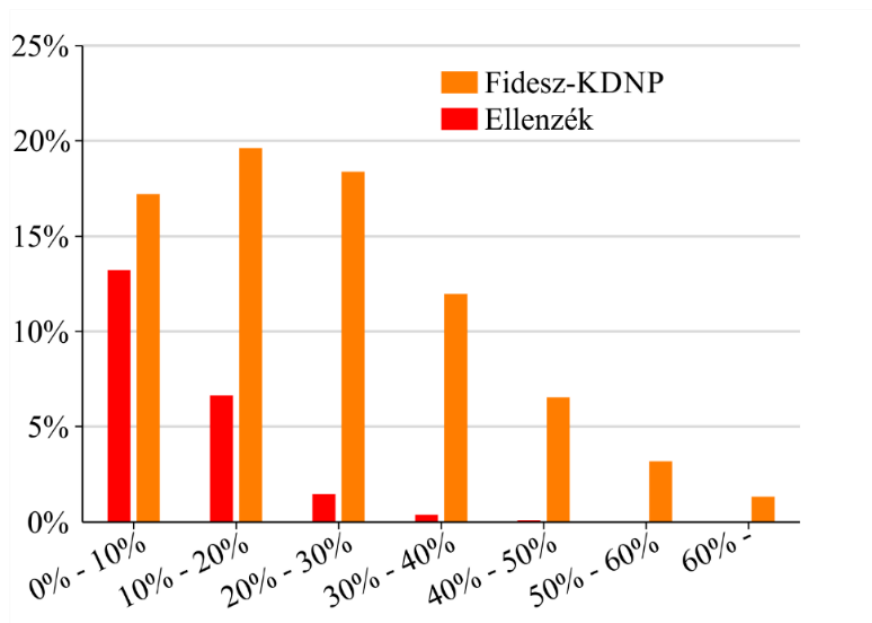
Az elemzés első lépéseként a landslide szavazókörökbe tartozó választópolgárok számait határoztuk meg (1. táblázat). Ez alapján elmondható, hogy a Fidesz-KDNP által elnyert szavazókörökbe jelentősen több választópolgár tartozik, ráadásul a húsz százalékpont feletti győzelemmel rendelkező kormánypárti szavazókörökben is jelentős a választásra jogosultak száma (3 279 120). Több, mint a húsz százalékpont alatti győzelmi arányú szavazókörökben (2 926 832). Ehhez képest az ellenzék nagyon kevés szavazókörben ért el landslide győzelmet, a szavazóköri győzelmeik több, mint 90 százalékát szoros eredménnyel szerezték.

1. táblázat: A választópolgárok száma az egyes szavazóköri kategóriákban (a szavazókör győztese és a győzelem mértéke alapján)

	Húsz százalék alatti	Húsz százalék feletti	Összesen
Fidesz-KDNP	2 926 832	3 279 120	6 205 952
Ellenzéki	1 575 441	152 422	1 727 863
Összesen	4 495 611	3 438 204	7 933 815

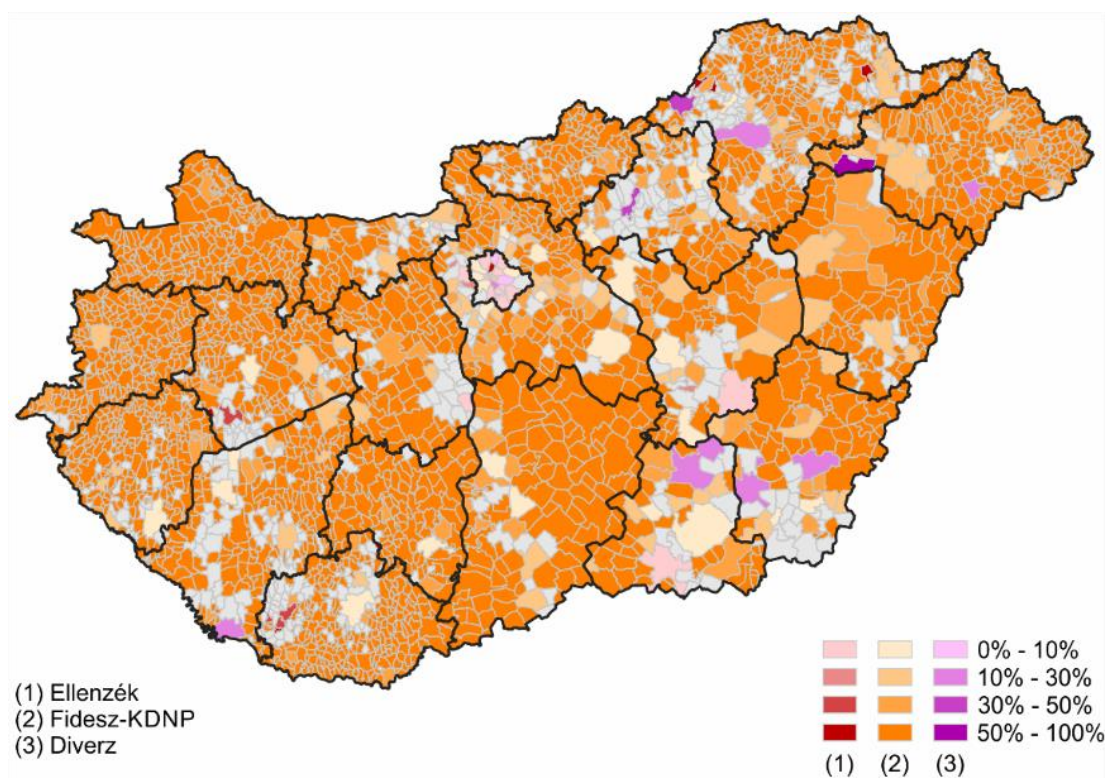
Forrás: Interenet1 alapján saját számítás.

A győzelmi arányok hisztogramon történő ábrázolásával részletesebben elemezhetőek a különbségek (1. ábra). Az 1. ábra alapján elmondható, hogy a választópolgárok majdnem harmada (kormány: 17%, ellenzék: 13%) lakik olyan szavazókörben, ahol tíz százalékpont alatt volt az első és a második helyezett közötti differencia. A maradék 70 százaléka a választóknak azonban már ennél polarizáltabb területen él. Ezek alapján elmondható, hogy a magyar társadalom nem kétpólusúan, hanem egypólusúan polarizált. A várakozásokkal ellentétben ugyanis nem két teljesen más választásföldrajzi mintázattal jellemezhető terület áll egymással szemben, hanem van egy igen jelentős rész (közel a választók felét képviselő terület), amely a jelenlegi kormányzópartok megkérdőjelezhetetlen előnyével jellemezhető, míg az ország másik felén ugyan szorosabb a politikai verseny, de még ott is a Fidesz-KDNP nyerte a több szavazókört.

1. ábra: A választásra jogosultak hány százaléka lakik (függőleges tengely) az aratott győzelem mértéke alapján (vízszintes tengely) kategorizált szavazókörben.

Forrás: INTERNET1 alapján saját szerkesztés.

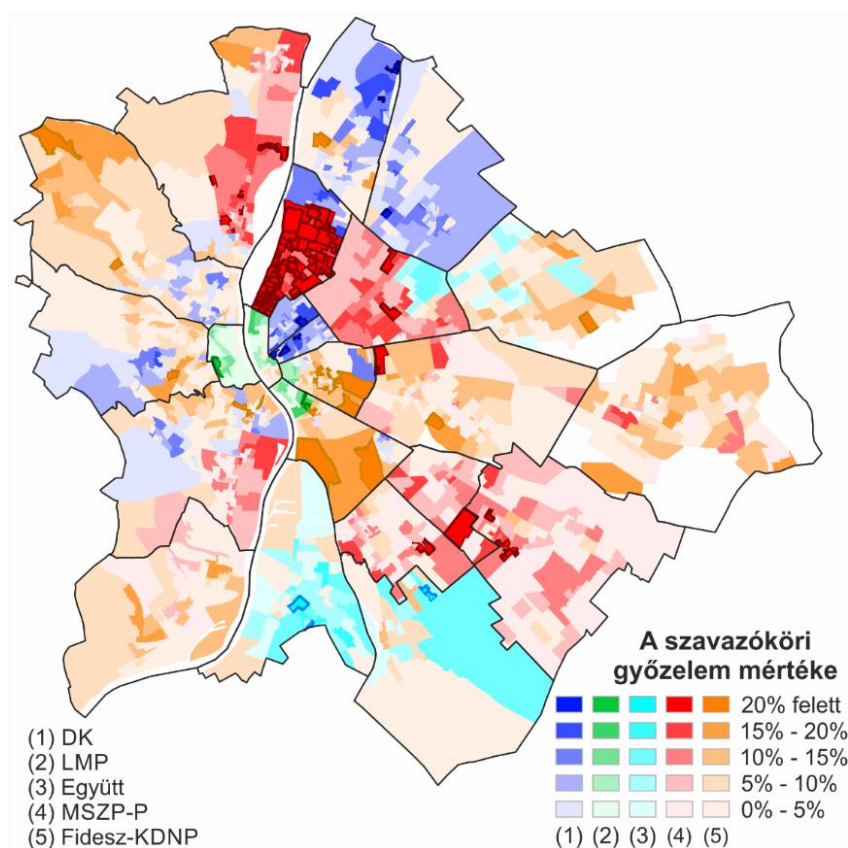

2. ábra: Azon választásra jogosultak aránya települési szinten, akik olyan szavazókörben laknak, ahol valamelyik párt 20 százalékpont feletti győzelmet aratott (%)

Forrás: INTERNET1 alapján saját szerkesztés.

Hasonló hegemóniát mutatnak a polarizációs eredmények térképen megjelenítve (2. ábra). A térképen a legsötétebb kategóriába azon települések tartoznak, amelyek választóinak legalább a fele landslide szavazókörben lakik. A települések nagy része a kormánypártok legnagyobb előnyével jellemezhető kategóriájába tartoznak, kivételt képez ez alól néhány nagyváros, pár vidéki térség és foltokban egy-két kisebb település. Budapest egésze, Heves, Somogy és Borsod-Abaúj-Zemplén nyugati része, Tapolca és Dunaújváros környéke, valamint Csongrád, Békés, Jász-Nagykun-Szolnok megyék egyes részei mind a kivételek közé tartoznak. Ezek jelentős része sikeres ellenzéki együttműködések, koordinációk eredményei. Külön kiemelnénk az általunk diverz településekként kategorizált településeket, amelyekben van legalább olyan szavazókör, ahol két különböző párt jelöltje tudott landslide győzelmet aratni. Így ezeken a településeken belül nagy a belső különbség a választói viselkedés tekintetében, amely akár belső feszültségek jele is lehet, vagy azokhoz vezethet.

A települések belső differenciálódására példa Budapest térszerkezete is (3. ábra). A XIII. kerületben az MSZP-Párbeszéd jelöltje aratott landslide győzelmet szinte mindegyik szavazókörben, míg a VIII. kerület középső és délkeleti részében a Fidesz-KDNP-nek volt erős támogatottsága. Ezen kívül azonban a főváros jelentős része nem jellemezhető nagyfokú polarizációval, a szavazókörök túlnyomó többségében szoros volt a verseny a jelöltek között. A választási eredmények szavazóköri szinten történő ábrázolását és elemzését indokolja az is, hogy még a főváros kerületein belül is láthatunk pártpreferencia különbségeket (például a II, a III, a VIII, a IX, a XII és a XVI kerületben).

3. ábra: Budapest szavazóköreibek győztesei és a győzelem mértéke.

Forrás: INTERNET1 alapján saját szerkesztés.

Összegzés és a kutatás további irányai

Elemzésünk bemutatta, hogy az angolszász országokban feltárt jelenség, a földrajzi/politikai polarizáció, miszerint a szavazók politikai véleményük és párhovatartozásuk alapján térben szegregálódnak, hazánkban a 2018-as parlamenti választások alapján némiképp árnyaltabban, de hasonlóan jelentkezik. Johnston és szerzőtársai (2020) a Republikánus párt (USA) növekvő polarizációját mutatta ki a vidéki térségeken belül, míg a demokraták főleg a nagyvárosokban, de ott is alacsonyabb mértékben koncentrálnak. A szintén jobboldali Fidesz-KDNP szavazótábor is nagyrészt a vidéki térségekben polarizálódik, azonban nem annyira egyértelmű a város-vidék ellentét, mint az Egyesült Államokban. Sok az olyan nagyváros (például Debrecen, Győr, Székesfehérvár, Zalaegerszeg), ahol szintén a választók jelentős része (kormánypárti) landslide szavazókörben él. Ráadásul Magyarországon – részben a szétagolt ellenzéki pártstruktúrából kifolyólag – az ellenzéknek elhanyagolható földrajzi polarizáltsága figyelhető meg (2%). A nem polarizált területeken inkább a szoros verseny, semmint a másik oldal koncentrációja figyelhető meg. Mindez arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a többpárti versengő pártrendszerek esetében is megjelenik a polarizáció, de annak formája és erőssége különbözik az angolszász kétpólusú rendszerekben megfigyelhetőtől.

A polarizáltság mértékét jelen tanulmányban egy parlamenti választás eredményeinek felhasználásával határoztuk meg és elemeztük. Ez azonban nem elégíti ki a polarizáció eredeti fogalmát, mivel arról akkor beszélhetünk, ha a földrajzi különbség a két szavazótábor között időben növekszik. Ezért a jövőbeli kutatási tervek között szerepel az elemzés kibővítése a korábbi parlamenti választásokra is ezzel lehetővé téve a longitudinális elemzést, kimutatva a polarizáció időbeli változását. Emellett a választási rendszerek jellemzői és a politikai polarizáció közötti kapcsolat elemzése is fontos kutatási irányt jelenthet.

Köszönetnyilvánítás

Az Innovációs és Technológiai Minisztérium ÚNKP-20-3-SZTE-536 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Felhasznált irodalom

- BISHOP, B. – CUSHING, R.G. (2008): *The Big Sort: Why the Clustering of Like-Minded America Is Tearing Us Apart*. Houghton Mifflin Company, New York.
- CRAMPTON, P. (1984): Spatial Polarisation of Political Representation in Great Britain 1945–1979. *Geography*, 69(1), pp. 28–37.
- JENNINGS, W. – STOKER, G. (2018): The Divergent Dynamics of Cities and Towns: Geographical Polarisation and Brexit. *Political Quarterly*, 90(S2), pp. 155–166.
- JOHNSTON, R. – MANLEY, D. – JONES, K. – ROHLA, R. (2020): The Geographical Polarization of the American Electorate: a Country of Increasing Electoral Landslides? *GeoJournal*, 85(1), pp. 187–204.
- KINSELLA, C. – MCTAGUE, C. – RALEIGH, K.N. (2015): Unmasking geographic polarization and clustering: A micro-scalar analysis of partisan voting behavior. *Applied Geography*, 62, pp. 404–419.
- KLINKNER, P.A. – HAPANOWICZ, A. (2005): Red and blue déjà Vu: Measuring political polarization in the 2004 election. *Forum*, 3(2), 2.
- KOVÁCS, Z. – VIDA, GY. (2015): Geography of the new electoral system and changing voting patterns in Hungary. *Acta Geobalcanica*, 1(2), pp. 55–64.
- ROHLA, R. – JOHNSTON, R. – JONES, K. – MANLEY, D. (2018): Spatial Scale and the Geographical Polarization of the American Electorate. *Political Geography*, 65, pp. 117–122.
- SCALA, D.J. – JOHNSON, K.M. (2017): Political Polarization along the Rural-Urban Continuum? The Geography of the Presidential Vote, 2000–2016. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 672(1), pp. 162–184.
- SILVA, M. – BETARELLI JÚNIOR, A.A. – PEROBELLI, F.S. (2019): Socioeconomic Factors, Income Transfer Program, and the Presidential Election of 2014: Regional Voting Patterns in Brazil. *Latin American Business Review*, 20(4), pp. 341–366.

- VIDA, GY. (2016): Az egyenlőtlen politikai reprezentációt létrehozó választási földrajzi hatótényezők mérési lehetőségei. *Területi Statisztika* 56(6), pp. 643–659.
- VIDA, GY. – KOVÁCS, Z. (2017): Magyarország átalakuló választási földrajza a 2010-es és a 2014-es parlamenti választások tükrében. *Földrajzi Közlemények*, 141(2), 125–138.
- WALKS, R.A. (2006): The causes of city-suburban political polarization? A Canadian case study. *Annals of the Association of American Geographers*, 96, pp. 390–414.
- WOODARD, C. (2011): *American nations: A history of the eleven rival regional cultures of North America*. Penguin Books, New York.

Internetes források

- Internet1 – https://static.valasztas.hu/letoltesek/valasztasi_eredmenyek_1990-2019.tar,
Letöltés ideje: 2019. október